

พุทธประวัติ พระสาวก

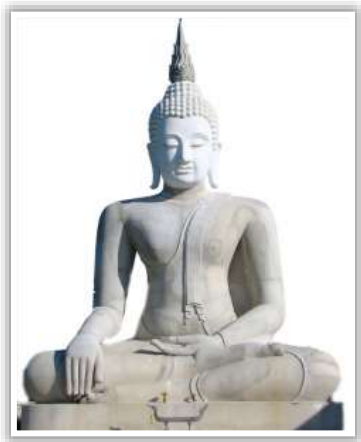
ศาสนิกชนตัวอย่าง และชาดก

จุดประสงค์การเรียนรู้

๑. วิเคราะห์พุทธประวัติหรือประวัติศาสดาของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนดได้
๒. วิเคราะห์และประพจน์ติดตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก เรื่องเล่า และศาสนิกชนตัวอย่างตามที่กำหนดได้

เหตุการณ์

- ขณะที่พระสิทธัตถะกำลังนั่งสมาธิ เพื่อแสวงหาหนทางดับทุกข์ พญามารนามว่า วสวัตดี มาปรากฏตัวพร้อมเสนามาร ร้องบอกให้พระองค์ลุกจากอาสนะ พระองค์ทรงแย้งว่าบัลลังก์เป็นของพระองค์ จากนั้นเหยียด พระดรรชนีลงยังพื้นดินและตรัสว่า “ขอให้วสุนธราจงเป็นพยาน”
- ทันใดนั้น พระแม่ธรณีได้ผุดขึ้นจากพื้นดิน และปีบมวยผม บันดาลให้มีกระแสน้ำมาท่วมกองทัพ พญามารจนแตกพ่ายไปในที่สุด

พระพุทธรูปปางมารวิชัย
สร้างขึ้นเพื่อจำลองพุทธประวัติตอนผจญมาร

วิเคราะห์เหตุการณ์

- **พญามาร** หมายถึง กิเลสที่มารบกวนพระทัยของพระสิทธัตถะในขณะที่นั่งสมาธิ อันได้แก่ โลภะ โทสะ และโมหะ
  - ดังนั้น การผจญมาร ก็คือการต่อสู้กับอำนาจของกิเลส
-
- **พระแม่ธรณี** หมายถึง บารมีทั้ง ๑๐ ที่ทรงบำเพ็ญมา
  - ดังนั้น การอ้างถึงพระแม่ธรณี ก็คือทรงอ้างถึงคุณความดีที่ทรงบำเพ็ญมา เพื่อใช้เป็นกำลังใจในการต่อสู้กับกิเลสทั้งปวง จนสามารถเอาชนะกิเลสและตรัสรู้ในที่สุด

พระสิทธัตถะทรงตรัสรู้เป็นองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ศาสดาของพระพุทธศาสนา

- เมื่อทรงออกผนวชแล้ว พระสิทธัตถะ ได้ศึกษาค้นคว้าทางพันธุศาสตร์อยู่เป็นเวลา ๖ ปี จึงได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในช่วงเวลา ๖ ปีนี้ พระองค์ทรงทำอะไรบ้าง สรุปเป็นขั้นตอนตามลำดับ

ขั้นที่ ๑ ทรงฝึกปฏิบัติโยคะ

- ทรงไปขอศึกษาเล่าเรียนและฝึกปฏิบัติอยู่กับอาจารย์ “อาฬารดาบส กาลามโคตร” กับ “อุททกดาบส รามบุตร” จนจบความรู้ แต่ก็ยังไม่ใช้ทางพันธุศาสตร์ที่แท้จริง

ขั้นที่ ๒ ทรงบำเพ็ญตบะ

- การทรมานตนเองให้ลำบาก ตามวิธีทรมานตนเองแบบต่างๆ ที่นักบวชชาวอินเดียนิยมทำกันเป็นจำนวนมาก และเชื่อว่าเป็นแนวทางพันธุศาสตร์ทางหนึ่ง

ขั้นที่ ๓ ทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยา

- ขั้นที่ ๑ การกัณฑ์
- ขั้นที่ ๒ การกลั่นลมหายใจ
- ขั้นที่ ๓ การอดอาหาร

ขั้นที่ ๔ ทรงบำเพ็ญเพียรทางจิต

- เป็นการคิดค้นหาเหตุผลทางด้านจิตใจ เป็นขั้นตอนหลังจากที่พระองค์ทรงเลิกบำเพ็ญทุกกรกิริยาแล้ว

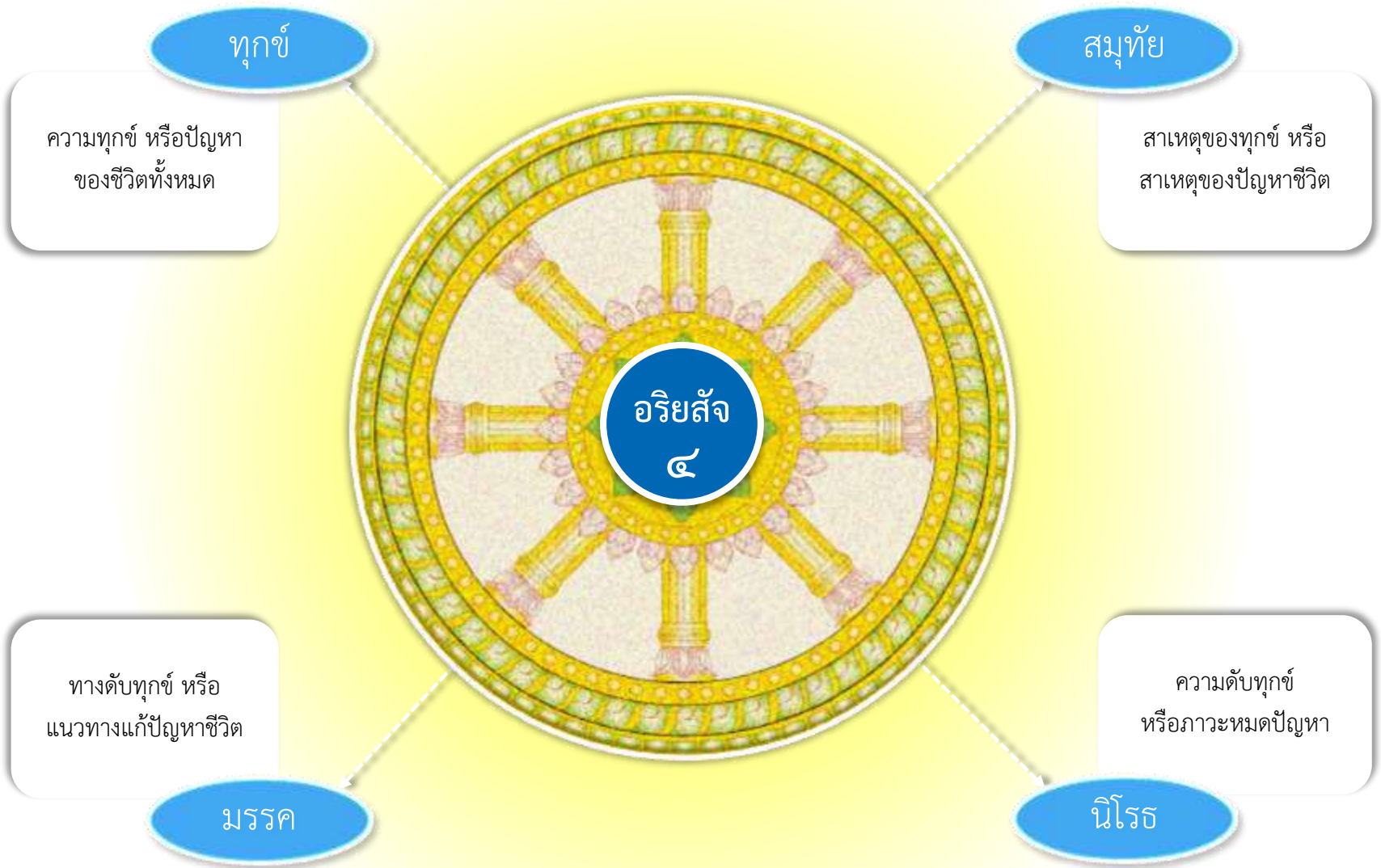
- หลังจากทรงพิจารณาไตร่ตรองแล้ว พบว่าการบำเพ็ญทุกกรกิริยานั้น มีไขหนทางดับทุกข์ที่แท้จริง พระสัทธตถะ จึงทรงเลิกกระทำ แล้วทรงยึดทางสายกลาง จนตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าเมื่อวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี โดยสิ่งที่พระองค์ตรัสรู้ คือ กระบวนการเกิดของทุกข์และการดับทุกข์ เรียกว่า “อริยสัจ ๔” ประกอบด้วย

ทุกข์

สมุทัย

นิโรธ

มรรค

- ความรู้แจ่มแจ้งนั้น ได้ปรากฏขึ้นในพระทัยของพระองค์ดูจมองเห็นด้วยตาเปล่า เป็นความสว่างโพลงภายในที่ปราศจากความสงสัยเคลือบแคลงใดๆ ความรู้นี้ได้ตอบปัญหาที่ทรงค้างพระทัยมาเป็นเวลากว่า ๖ ปี พร้อมกับการเกิดความรู้ด้านกิเลส (ความเศร้าหมองแห่งจิต คือ โลภ โกรธ หลง) ที่ทรงสงสัยอยู่ในจิตใจของพระองค์ก็ได้ปลาสนาการหายไปหมดสิ้น การรู้แจ้งของพระองค์สามารถสรุปเป็นขั้นๆ คือ

ยามต้น

- ทรงระลึกถึงชาติหนหลังของพระองค์ได้

ยามสอง

- ทรงได้ดำทิพย์ มองเห็นการเกิด การตายของสัตว์ทั้งหลายตามผลกรรมที่ได้กระทำไว้

ยามสาม

- ทรงเกิดการรู้แจ้งที่สามารถทำลายกิเลสให้หมดสิ้นไปได้

การแสดงปฐมเทศนาโปรดปัญจวัคคีย์

- หลังจากทรงตรัสรู้ พระพุทธเจ้าได้เสด็จไปตรัสสอน “อัมมจักกัปปวัตตนสูตร” ว่าด้วยอริยสัจ ๔ ประการแก่ปัญจวัคคีย์
- โภชนทัณฺฑณะ ๑ ใน ๕ ของปัญจวัคคีย์ได้เกิด “ดวงตาเห็นธรรม” และขอบวช
- พระพุทธเจ้าประทานอุปสมบทให้ด้วยวิธี “เอหิภิกขุ” เกิดพระสงฆ์รูปแรกขึ้นในโลก และมี “พระรัตนตรัย” ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ครบบริบูรณ์

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

- หลังจากมีพระอรหันต์สาวกครบ ๖๐ รูป พระพุทธเจ้าทรงสั่งให้แยกย้ายไปประกาศพระพุทธศาสนายังทิศต่างๆ ส่วนพระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดชฎิลสามพี่น้อง โดยทรงแสดง “อาทิตตปริยายสูตร” จนชฎิลสามพี่น้องและบริวารบวชเป็นสาวกของพระพุทธองค์
- พระเจ้าพิมพิสาร และชาวเมืองมคธที่นับถือชฎิลสามพี่น้อง ต่างพากันเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และทรงสร้าง “วัดพระเวฬุวัน” ถวายเป็นวัดในพระพุทธศาสนาแห่งแรกของโลกศิษย์ของสังยุตติยเวฬุจรูบุตร ชื่อ อุปติสสมาณพ และโกถิตมาณพ ได้ขอบวชเป็นพระสาวก ซึ่งต่อมาก็คือ พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ
- สุกตตเศรษฐี หรืออนาถบิณฑิกเศรษฐี ทูลอาราธนาพระพุทธเจ้าให้เสด็จไปโปรดชาวเมืองสาวัตถี และสร้าง “วัดพระเชตะวันมหาวิหาร” ถวาย
- หลังจากเสด็จไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังแคว้นต่างๆ เป็นเวลา ๔๕ พรรษา พระพุทธเจ้าก็เสด็จดับขันธปรินิพพาน เมื่อพระชนมายุได้ ๘๐ พรรษา

ประวัติ

- มีนามว่า **อุปติสสะ** เป็นบุตรพราหมณ์ในเมืองนาลันทา กรุงราชคฤห์
- มีคุณสมบัติพิเศษ คือ เป็นผู้มีปัญญาเฉียบแหลม เล่าเรียนได้อย่างรวดเร็วได้เข้าศึกษาปรัชญาอยู่ในสำนัก สักยชัยเวถัสฐบุตร
- เมื่อได้ฟังธรรมจากพระอัสสชิเถระจนได้ดวงตาเห็นธรรม จึงขอบวชเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า ได้นามว่า “**สารีบุตร**” และได้รับการแต่งตั้งจากพระพุทธเจ้าให้เป็นพระอัครสาวกเบื้องขวา

คุณธรรมที่ควรถือเป็นแบบอย่าง

- เป็นผู้มีปัญญาหลักแหลม
- มีความกตัญญูกตเวทิตาธรรมเป็นเลิศ
- เป็นผู้มั่นคง และปรารถนาดีต่อพระพุทธศาสนา

ประวัติ

- มีนามเดิมว่า โกลิตะ เป็นบุตรพราหมณ์หัวหน้าหมู่บ้านโกลิตคาม ได้เข้าศึกษาปรัชญาสำนักสัทยเวลัฏฐบุตร
- ได้ฟังธรรมจากพระอัสสชิเถระจนได้ดวงตาเห็นธรรม จึงขอบวชเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า มีนามว่า “โมคคัลลานะ”
- มีคุณสมบัติพิเศษ คือ เป็นผู้มีฤทธิ์มาก สามารถใช้อิทธิปาฏิหาริย์ชกุงคนให้คลายจากความเห็นผิด ได้รับการแต่งตั้งจากพระพุทธเจ้าให้เป็นพระอัครสาวกเบื้องซ้าย

คุณธรรมที่ควรถือเป็นแบบอย่าง

- เป็นผู้ที่มีความอดทนยิ่ง
- เป็นผู้ที่มีความถ่อมตนยิ่ง
- ผู้มีความใฝ่รู้อย่างยิ่ง

ประวัติ

- เป็นหญิงค่อม ธิดาของนางนมในบ้านโฆสกเศรษฐี เมืองโกสัมพี นางขุชชุตตรามีหน้าที่ซื้อดอกไม้ถวายแก่พระนางสามาวดี
- ได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้า จนบรรลุโสดาปัตติผล
- ได้รับมอบหน้าที่จากพระนางสามาวดีให้เป็นผู้ไปฟังธรรม แล้วนำมาแสดงให้พระนางและบริวารฟัง จนในเวลาต่อมาได้กลายเป็นอาจารย์ผู้แสดงพระธรรม

คุณธรรมที่ควรถือเป็นแบบอย่าง

- เป็นผู้ฝึกฝนตนเองอยู่เสมอ
- เป็นผู้ที่เอาใจใส่หน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างดียิ่ง

ประวัติ

- พระเจ้าพิมพิสาร เป็นพระมหากษัตริย์แคว้นมคธ ทรงมีความเลื่อมใส ศรัทธาในพระพุทธเจ้า และพระพุทธศาสนา
- พระองค์ได้ถวายสวนไผ่ เพื่อใช้ในการสร้างวัดเวฬุวันถวายพระพุทธเจ้า ซึ่งถือเป็นวัดในพระพุทธศาสนาแห่งแรกของโลก

คุณธรรมที่ควรถือเป็นแบบอย่าง

- ทรงเป็นพระบิดาที่ดีของบุตร
- ทรงเป็นผู้มั่นคงในพระรัตนตรัย
- ทรงเป็นผู้นำที่ดี

พระประวัติ

- ทรงเป็นพระราชโอรสในพระยาเลอไทย พระมหากษัตริย์องค์ที่ ๕ แห่งกรุงสุโขทัย
- ทรงศึกษาวิชาชั้นต้นจากพระเถระชาวลังกาหลังจากครองราชย์ได้ ๕ ปี
- ทรงอุปสมบทเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนาทรงปกครองแผ่นดินด้วยทศพิธราชธรรม และให้การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง
- ทรงเป็นแบบอย่างพระมหากษัตริย์ผู้ประพฤดิธรรมพระองค์แรกของกรุงสุโขทัยและทรงเป็นนักปราชญ์ที่รอบรู้ทั้งทางศาสนา การปกครอง และอักษรศาสตร์เป็นอย่างยิ่ง

ด้านศาสนา

- ทรงมีความเชี่ยวชาญทางด้านศาสนา รอบรู้พระไตรปิฎกอย่างแตกฉาน ทั้งอรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และปกรณ์วิเสสอื่นๆ
- ทรงส่งเสริมอุปถัมภ์ด้านการศึกษาพระพุทธศาสนาและศิลปะศาสตร์ต่างๆ
- ทรงส่งราชบุรุษไปขอพระบรมสารีริกธาตุจากลังกาทวีปและได้ทรงนำมาบรรจุไว้ในพระมหาธาตุเมืองนครชุม
- ทรงส่งราชทูตไปอาราธนาพระสังฆราชมาจากลังกาทวีป มาจำพรรษา อยู่ที่วัดป่ามะม่วง

ด้านการปกครอง

- โปรดให้สร้างปราสาทราชมนต์เต็ยร
- โปรดให้ยกผนังกันน้ำตั้งแต่เมืองสองแคว (พิษณุโลก) มาถึงกรุงสุโขทัย
- ทรงปกครองด้วยทศพิธราชธรรม

ด้านอักษรศาสตร์

- ทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง “เตภูมิกถา” หรือ “ไตรภูมิพระร่วง” อันเป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่องแรกของไทย
- โปรดให้มีการสร้างศิลาจารึกไว้หลายหลัก

คุณธรรมที่ควรถือเป็นแบบอย่าง

- ทรงมีความกตัญญูอย่างยิ่ง พระมหากษัตริย์ราชินีไทย ทรงมีความรักและกตัญญูต่อพระราชมารดาของพระองค์ เป็นอย่างยิ่ง
- ทรงมีความสามารถในการถ่ายทอดนามธรรมให้เป็นรูปธรรม เนื้อหาของไตรภูมิพระร่วง กล่าวถึงเรื่องศีลธรรม จริยธรรม เรื่องนรก สวรรค์ เป็นเรื่องละเอียดอ่อน ยากที่จะอธิบายให้เข้าใจได้
- ทรงมีความคิดริเริ่มเป็นยอด วิเคราะห์ได้จากการที่ทรงบรรยายธรรมในไตรภูมิพระร่วง ทรงเสนอแนวคิดใหม่ๆ ด้วย เช่น แนวคิดเรื่องคนทำชั่วแล้วถูกจารึกชื่อบนหนังสือ ซึ่งในคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถา ฎีกา

พระประวัติ

- มีพระนามเดิมว่า พระองค์เจ้ามนุษยนาคมานพ
- ประสูติเมื่อวันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๐๒
- ทรงเป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้าจอมมารดาแพ
- ทรงผนวชเป็นสามเณรที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามเมื่อพระชันษาได้ ๑๓ พรรษา ทรงผนวชเป็นภิกษุเมื่อพระชันษาได้ ๒๐ พรรษา และเสด็จไปประทับที่วัดบวรนิเวศวิหารและวัดมกุฏกษัตริยารามตามลำดับ
- ทรงได้รับการยกย่องว่าทรงเป็น “ดวงประทีปแก้วแห่งคณะสงฆ์ไทย”

ผลงานสำคัญด้านการจัดการทางพระพุทธศาสนา

- ทรงจัดสอนภิกษุสามเณรผู้บวชใหม่ ให้ได้เรียนพระธรรมวินัย และภาษาไทย
- ทรงให้สวดมนต์ในวันพรบชาทุกวัน
- ทรงจัดให้ภิกษุที่พรรษาต่ำกว่า ๕ ที่จบนักธรรมแล้ว มาเรียนบาลีทั้งหมด
- ทรงจัดตั้งมหาจุฬาราชวิทยาลัย
- ทรงจัดการเรียนการสอนทั้งหนังสือไทยและความรู้ในศาสตร์อื่นๆ ควบคู่กันไป
- ทรงฝึกพระธรรมกถึก จนสามารถแสดงธรรมปากเปล่าได้
- ทรงจัดตั้งการฟังธรรมสำหรับเด็กวัดในวันธรรมสวนะ

ผลงานพระนิพนธ์ทางพระพุทธศาสนา

- ทรงตั้งหลักสูตร “สามเณรผู้รู้ธรรม”
- ทรงนิพนธ์ “นวโกวาท”
- ทรงรจนานหนังสือแบบเรียนต่างๆ เช่น วินัยมุขเล่ม ๑, ๒ และ ๓ ธรรมวิจารณ์ ธรรมวิภาค แบบเรียนบาลีไวยากรณ์ เป็นต้น
- ทรงพระนิพนธ์หนังสือประเภทอื่น เช่น ประเภทพระโอวาท พระธรรมกถา ประเภทประวัติศาสตร์และโบราณคดี เป็นต้น
- ทรงพระนิพนธ์ภาษาบาลี ทรงรจนาบทนมัสการพระรัตนตรัย ชื่อ นมการสิทธิคาถา (โย จักขุมา)

คุณธรรมที่ควรถือเป็นแบบอย่าง

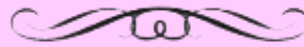
- **ทรงมีความใฝ่รู้ใฝ่ศึกษา** พยายามเอาแบบอย่างที่ดีจากผู้ที่พระองค์ประทับใจ เช่น พระยาปริยัติธรรมธาดา เห็นว่าเป็นคนมีความรู้และความประพฤติดี จึงคอยศึกษาหาความรู้จากท่านเหล่านั้นเสมอ
- **ทรงมีความอ่อนน้อมถ่อมตนเป็นเลิศ** พระองค์ทรงเป็น “เจ้านาย” มาผนวช กลับไม่ถึงองค์ ทรงกราบไหว้พระภิกษุที่อายุพรรษามากกว่า
- **ทรงมีหิริโอตตปปะเป็นเลิศ** ทรงมีความละเอียดต่อการทำชั่วทำผิด ทรงใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย ไม่รู้จักประหยัด
- **ทรงมีความคิดริเริ่ม** ฝึกพระภิกษุสงฆ์ให้มีความสามารถในการถ่ายทอดพระธรรมให้เข้าใจง่าย รวมทั้งทรงนิพนธ์หนังสือคู่มือศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างง่าย คือ นวโกวาท ซึ่งใช้เป็นหลักสูตรผู้บวชใหม่มาจนบัดนี้
- **ทรงมีวิสัยทัศน์กว้างไกล** เนื่องจากทรงเป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่ศึกษา ทรงมีวิธีคิดที่แยกคาง (โยนิโสมนสิการ) อย่างครบวงจรคือ คิดถูกวิธี คิดมีระเบียบ คิดเป็นเหตุเป็นผล และคิดก่อให้เกิดกุศล คือ สร้างสรรค์ในทางดี

มิตตวินทุกชาดก เป็นเรื่องราวของชายชื่อมิตตวินทุกะ ผู้ได้รับผลกระทบเห็นกงจักรเป็นดอกบัว เพราะเป็นผู้มีความโลภ ต้องการได้ทรัพย์สมบัติจำนวนมาก ทำให้เมื่อเขาได้พบกับปราสาทแก้วผลึก ปราสาทเงิน ปราสาทแก้วมณี และปราสาททอง เขาก็เลือกที่จะเดินผ่านเข้าไปเรื่อยๆ เพราะหวังว่าจะได้พบกับทรัพย์ล้ำค่ามากขึ้น

ในที่สุดความโลภนั้นได้ชักนำให้มิตตวินทุกะได้พบเจอกับผีเปรตที่มีกงจักรบดศีรษะอยู่ แต่มิตตวินทุกะกลับเห็นว่าเป็นเทพบุตรที่มีดอกบัวประดับศีรษะ จึงร้องขอดอกบัวนั้น ทำให้ต้องเสวยผลกระทบต่อจากผีเปรตตนนั้น ถูกกงจักรบดศีรษะได้รับความทรมานยิ่งนัก ซึ่งให้คติสอนใจ คือ **โลภมาก ลากหาย**

ราโชวาทชาดก เป็นเรื่องราวที่สั่งสอนให้ผู้นำประเทศปกครองประเทศโดยธรรม มีความซื่อสัตย์ สุจริต ไม่คดโกง ทั้งนี้เพื่อประโยชน์สุขของประชาราษฎร์เป็นสำคัญ โดยข้อคิดสำคัญที่ได้จากเรื่อง ราโชวาทชาดก สามารถสรุปได้ ๒ ประการ คือ

- ผู้ปกครองที่ดีต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อให้ผู้น้อยปฏิบัติตาม ซึ่งจะช่วยให้สังคมสงบสุข
- ธรรมหรือคุณความดีนำมาซึ่งความสงบร่มเย็นของบ้านเมือง ผู้ปกครองที่ประพฤติธรรม จึงทำให้ประชาราษฎร์ อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข